

जाहिरातीचे दर.

हालांलि पन्नावर चोकरां करावी.

व्यवस्थापक, अर्थ,
'दुर्गाधिवस' पुणे ४.

अर्थ

वर्गणीचे दर.

वार्षिक वर्गणी

रु. ४

(रुपाल इंग्लिश माफ)

किरकोठ अंकास

दोन आणे.

'अर्थ एव प्रधानः' इति कौटिल्यः अर्थमूलौ धर्मकामाविति ।

संपादक—प्रो. वा. गो. काळे

—कौटिल्य अर्थशास्त्र

वर्ष ९

पुणे, बुधवार, तारीख ३ फेब्रुवारी १९४३

अंक ५

महायुद्ध दारुशी आले

परदेशी औषधे

दुर्मिळ व महाग झाली

पण

भिण्याचें कारण नाही !!!

— कारण —

आयुर्वेद रसशाळा पुणे लि०

या देशी औषधाच्या प्रसिद्ध कारखान्यानें तयार केलेलीं

- रक्तवर्धक,
- उपनाह,
- बालज्विन,
- कॅल्सीप्राल

इत्यादि पेटेट, स्टॅटर्ड व लोकप्रिय औषधे सात्री पटल्यामुळे

★ डॉक्टरांही वापरुं लागले आहेत. ★

दरसाल बिनचूक नफा वाटणाऱ्या ह्या कंपनीचे शेअर्स व औषधे मागवा.

आयुर्वेद रसशाळा पुणे लि०

मुख्य दुकान गणपति चौक, लक्ष्मी रोड, पुणे १.

विमेदार नि हवाई हल्ला

शत्रु राष्ट्रांकडून हवाई हल्ला अगर तत्सम उपद्रव बापायन बिन-लढाऊ नागरिकांच्या जीविताला येणाऱ्या धोक्याचा समावेश विमा पॅलिसीच्या अर्थात दोनो काय व त्यासाठी जादा प्रिमिअम भरावा लागेल काय ! असा प्रश्न साहजिकच नागरिकांमध्ये सर्चिला जात आहे.

ट्रस्ट ऑफ इंडिया

विमा कंपनीच्या

विमा पॅलिसीमध्ये हवाई हल्ल्यामुळे जीविताला होणाऱ्या अपायाचा अंतर्भाव होतो त्याकरिता जादा प्रिमिअम नाही.

तरी विलंब न लावतां—

तुमचा नि तुमच्या आत्तेष्टांचा विमा

ट्रस्ट ऑफ इंडिया

विमा कंपनीतच उतरा.

अध्यक्षः—श्रीमंत सरदार जगन्नाथ महाराज पंडित
माहितीपत्रकें विनामूल्य पाठवूं

ट्रस्ट ऑफ इंडिया विमा कं. लि. } वि. ह. देशमुख, बी. ए.
लक्ष्मी रोड, पुणे २ } जनरल मनेजर

महायुद्धाची जाणीव ! कपड्यांच्या खर्चात काटकसर करा. एक वेळ येऊन स्वतःची सात्री करा व पैशाचा मोवदला घ्या.

गिरगांव

मुंबई नं. ४

महिंद्रकर ब्रदर्स

तयार कपड्यांचे व्यापारी

बुधवार

चौक,

पुणे

कायद्याची मराठी पुस्तके

- १ इन्कम टॅक्स कायदा (सुधारणांसह) किं. १॥ रु.
- २ कर्ज देण्याचे कायदा किं. २ रु.
- ३ मृत्युपत्राचा कायदा किं. १। रु.
- ४ हिंदू स्त्रीधनाचा कायदा किं. १२ आ.
- ५ विवाहाचा कायदा किं. १२ आ.

याशिवाय मराठी भाषेत प्रसिद्ध होणाऱ्या "न्याय बांध" मासिकाचे वर्गान्वार व्हा. वा. व. १ रु. नमुना अंक मागवा.

—न्यायबोध-ऑफिस, महाल, नागपूर शहर

विविध माहिती

अमेरिकेतील कुत्रे

अमेरिकेतील कुत्र्यांची एकूण संख्या १ कोटी, ५३३ लक्ष आहे. चार वर्षांसाठी कुत्रे ज्यांच्या घरी आहेत, अशांच्या अडीचपट लोकांनी कुत्रे वाटगलेले आहेत.

सरासरीने १७४ एकरांचे प्रत्येक शेत

अमेरिकेतील शेतीचे सरासरी क्षेत्रफळ वाढत चालले आहे. १९३० मध्ये ते १५७ एकर होते, ते १९४० साली १७४ एकरांवर गेले.

हिंदुस्थान सरकारचा वाढता सर्च

१९४१-४२ च्या पहिल्या आठमाहीत हिंदुस्थान सरकारचा सर्च त्याच्या उत्पादपेक्षा ३६३ कोटी रुपये ज्यास्त झाला होता. चालू वर्षाच्या पहिल्या आठ महिन्यांत उत्पादपेक्षा सर्च ९१३ कोटी रुपये अधिक भरला. लष्करी सर्चाचा आकडा ५८३ कोटी-वरून १२०३ कोटीवर गेला. सरकारच्या कर्जांमध्ये ह्या आठ महिन्यांत २६३ कोटींची भर पडली.

नाशिक म्युनिसिपॅलिटीचे नवे कर्ज

नाशिक म्युनिसिपॅलिटीने ४३% व्याजाचे २ लक्ष रुपयांचे कर्ज उभारण्याचे ठरविले आहे. कर्जाची परतफेड १९७३ मध्ये होईल. कर्ज उभारल्यानंतर दहा वर्षांनी केव्हांही सहा महिन्यांची नोटीस देऊन कर्जफेड करण्याचा अधिकार म्युनिसिपॅलिटीस आहे.

अमेरिकन आगबोटी

चालू वर्षी १ कोटी, ६० लक्ष टनांच्या आगबोटी बांधण्या-इतके पोलाद अमेरिकेत उपलब्ध आहे. म्हणजे, दररोज पांच आगबोटी तयार करता येणे शक्य होईल.

उत्तर आयर्लंडमध्ये अमेरिकन सैनिक

उत्तर आयर्लंडमध्ये चालू युद्धांत अमेरिकन सैनिक प्रथम उतरले, त्यास एक वर्ष झाले. त्याचा पहिला वार्षिक दिन एका स्मारक दगडाचे उद्घाटन करून साजरा करण्यात आला. उद्घाटन समारंभ उत्तर आयर्लंडचे गव्हर्नर, ड्यूक ऑफ अँवर-कॉर्न, ह्यांचे हस्ते झाला.

ऑस्ट्रेलियन सैनिक

चालू युद्धास प्रारंभ झाल्यापासून डिसेंबर १९४२ अखेर एकूण ५२,१४२ ऑस्ट्रेलियन सैनिक कामास आले. त्यांची वर्गवारी खालीलप्रमाणे आहे—

मृत	६८२६	युद्धकैदी	९,०५९
बेरता	२३,८९२	जखमी	२२,३७१

हुबळी म्युनिसिपॅलिटीचे कर्ज

हुबळी म्युनिसिपॅलिटीने १९७२-७३ च्या परतफेडीचे २ लक्ष रुपयांचे कर्ज उभारण्याचे ठरविले आहे, त्याच्या व्याजाचा दर ४% आहे.

लॅकेशायरच्या गिरण्या

लॅकेशायरमधील १०० स्पिनिंगच्या गिरण्यांचे सरासरी डिव्हिडंड गेल्या वर्षी ९.५९% पडले. त्यापूर्वीच्या वर्षात ते ९.८% होते. स्पिनिंग व वीव्हिंग दोन्ही करणाऱ्या १४ गिरण्यांच्या डिव्हिडंडची सरासरी ६.७९% पडली. म्हणजे हे डिव्हिडंड त्यापूर्वीच्या वर्षीपेक्षा १.२९% कमी झाले.

कस्टम्सचे उत्पन्न

हिंदुस्थान सरकारच्या कस्टम्सच्या उत्पन्नाचे डिसेंबर, १९४२ संबंधांतील आकडे प्रसिद्ध झाले आहेत, त्यावरून असे दिसते की, त्या महिन्यांत ३ कोटी, २६ लक्ष रुपये जमा झाले. नोव्हेंबर, १९४२ चा तत्सम आकडा २ कोटी, ५१ लक्ष रुपये होता. डिसेंबर, १९४१ मध्ये २ कोटी ९०, लक्ष रुपये जमा झाले होते. डिसेंबर, १९४२ अखेरच्या नऊ महिन्यांतील एकूण उत्पन्न २४ कोटी, ८३ लक्ष, रुपये, झाले. १९४१ च्या तत्सम मुदतीमधील उत्पन्नापेक्षा ते ६ कोटी, ५० लक्ष, रुपयांनी कमी आहे.

हैद्राबादमध्ये रुपयावाल्या नोटांची छपाई

हैद्राबाद संस्थानास लागणाऱ्या चळनी नोटांच्या छपाईचे काम आजवर नाशिक येथे होत असे, परंतु तेथे हैद्राबादची मागणी वक्तशीर पुरी होईना म्हणून हैद्राबाद संस्थानाने स्वतःच्या छापखान्यांत आपल्या रुपयावाल्या नोटा काढण्यास प्रारंभ केला आहे. तेथे दररोज १ लक्ष नोटा तयार होतात. मुंबईहून यावयाची यंत्रसामुग्री बसवून झाली म्हणजे उत्पादनांत १०% ची भर पडेल.

आमंत्रणास नकार

साथ पदार्थांच्या पुरवठ्याबाबत परिस्थिति सुधारल्याखेरीज कोठलेही जेवणाचे आमंत्रण न स्वीकारण्याचे, सिंध प्रांताचे युद्धमंत्री, मि. गझ्दर ह्यांनी ठरविले आहे.

हिंदी गव्हाची लागवड

हिंदुस्थानांतील १९४२-४३ च्या गव्हाच्या पिकाची परिस्थिति समाधानकारक आहे, असे सरकारीरित्या प्रसिद्ध झाले आहे. गेल्या वर्षीपेक्षा चालू वर्षी ५% इतकी वाढ लागवडीत झालेली आहे.

ग्रेट ब्रिटनचा युद्धसर्च

ग्रेट ब्रिटनचा रोजचा युद्धसर्च सुमारे २१ कोटी रुपये आहे. म्हणजे, तो आता रोजी २ कोटींनी वाढला आहे. चालू वर्षाच्या युद्धसर्चाचा आकडा ७३३ अब्ज रुपये भरेल.

अनुक्रमणिका

पृष्ठ	पृष्ठ
१ विविध माहिती ... ३४	परिपदेनाल विषय-जर्मन
२ बँकांच्या सचांची प्रमाण- बद्ध आकारणी ... ३५	अपयश व हानि
३ चलनाचा विस्तार व घाऊक बाजारभाव ... ३६	५ हिंदी बँकिंगविषयी ताजे आंकडे ... ३७
४ स्फुट विचार ... ३७	६ शिस्तकांच्या उन्नतीसाठी प्रयत्न ... ३८
कासावर्ल्डकाची परिषद-	७ मध ... ३८
	८ धान्य-पुरवठ्याचा प्रश्न ३९

अर्थ

बुधवार, ता. ३ फेब्रुवारी, १९४३

**बँकांच्या सचांची ठेवीदारांच्या खात्यांवर
प्रमाणबद्ध आकारणी**

सध्याच्या युद्धपरिस्थितीत बँकांचे व्यवस्थेचे सर्व बरेच वाढले आहेत. विशेषतः लहान बँकांना ते विशेष जाणवण्यासारखे आहेत. कर्जावरील व्याजाचे दर मात्र उतरतच चाललेले आहेत. ठेवीमध्ये वाढ होत असल्यामुळे, नफ्याचे प्रमाण उतरले असले तरी एकूण नफ्याचा आकडा सुधारत आहे, ही बाब उल्लेखनीय आहे. वाढत्या सचांचे मानापेक्षा उत्पन्नाचे मान अधिक प्रमाणात वाढत असले तरी सचांचा बोजा कमी करता येण्याजोगा असल्यास तो अवश्य कमी केला पाहिजे. लोकांना बँकिंगची संवय लागवी व त्यांस सातें उघडण्यास प्रवृत्त करावें ह्यासाठी बँका प्रयत्न करतात. परंतु सातें ठेवण्यासाठी बँकांस येणारा सर्व प्रमाणबद्ध असेल तरच तो बँकांस परवडण्यासारखा असतो. खात्यावर अगदी थोडी रक्कम शिल्लक ठेऊन त्याची उलाढाल मात्र मोठ्या प्रमाणावर करणे, लहान लहान रकमांचे चेक काढणे, सातें उघडून ती लवकरच बंद करणे, इत्यादि व्यवहारांमुळे सातेदारांची सोय होत असली तरी बँकांना ते व्यवहार परवडत नाहीत. ह्याकरिताच व्याजाची रक्कम किमान कांहीं रुपये झाल्या-विना बँका ती सातेदारास देत नाहीत, किमान ठेवीचे बंधन घालतात व सातें नीट चालविण्यांत आले नाही तर दर सहा-माहास ते ठेवण्यासाठी सातेदाराकडून चार्ज वसूल करतात. सर्व खात्यांत मिळून शिल्लक रक्कम किती रहाते व बँकेचा सर्व त्या मानाने किती होतो हे बँकेचे अधिकारी वरचेवर तपासून पहातात, परंतु ठेवीच्या प्रत्येक खात्याने ह्या सचांचा किती भाग उचलावा ह्यासंबंधी काटेतोलपणाने हिशेब नेहमीच केलेला नसतो. व्यवस्थेचा वाढलेला सर्व व कागद आणि स्टेशनरी ह्यांचे किंमतीमध्ये झालेली भरमसाठ वाढ, ही लक्षांत घेता बँकांनी ठेवीदार आपली सातें कशी चालवितात व ती बँकेच्या एकूण सचांचा न्याय्य बोजा उचलतात किंवा नाही, हे नीट पाहून त्यांत योग्य ती सुधारणा

करण्याची वेळ आलेली आहे. बँकांच्या खात्यांतील वाढत्या देव-वेचीमुळे होणारा वाढता सर्व म्हणून काढण्यासाठी त्यांवर फी कशी बसविता येते, ह्याचा विचार येथे केला आहे.

ठराविक किमान रकमेपेक्षा सरासरीने कमी रक्कम खात्यांत राहिली, की त्या खात्यावर ठराविक रकमेची फी बसविणे, हा खात्यांवरील चार्जचा अगदी सोपा प्रकार आहे. किमान रकमेपेक्षा ठेव ज्या रकमेने लहान असेल, त्या प्रमाणांत ही फी बसविता येते. बँकेचा सर्व, ठेवीदारांच्या खात्यांत सरासरीने किती रक्कम शिल्लक रहाते, ह्यापेक्षा त्या खात्यांत उलाढाल किती होते ह्यावर अवलंबून असतो व ही बाब वरील योजनेत लक्षांत घेतलेली नसते, हे तिचेमधील वैगुण्य आहे. ते दूर करण्यासाठी, किमान सरासरी रकमेपेक्षा ठेव सारी गेल्यावर फी घेऊन पुनः खात्याच्या उलाढालीचे प्रमाणांत आणखी फी आकारता येते. चेक किती काढले व किती भरले ही गोष्ट ह्या योजनेत विचारांत घेतली पाहिजे. सालील तक्त्यांत अशा योजनेचा एक नमुना उदाहरणदाखल दिला आहे:-

मासिक किमान ठेव	मासिक किमान चार्ज	किती चेक काढण्याची मुभा	ज्यास्त काढलेल्या प्रत्येक चेक- बद्दल चार्ज	वसुलीसाठी येणा- ऱ्या-जाणाऱ्या प्रत्येक चेकबद्दल आकार
१ ० ते १००	८ आ.	०	६ पैसे	६ पैसे
२ १०१ ते २००	"	५	"	"
३ २०१ ते ३००	"	१०	"	"
४ ३०१ ते ४००	"	१५	"	"
५ ४०१ ते ५००	"	२०	"	"
६ ५०१ चे पुढे-प्रत्येक १०० रुपयांच्या शिल्लकेस ५ चेक चार्ज न घेता काढण्यास परवानगी.				

वर प्रथम उल्लेख केलेल्या फीचे पद्धतीपेक्षा ही प्रमाणबद्ध पद्धत अधिक युक्त आहे व अमेरिकेतील बँका ह्याच पद्धतीचा मुख्यतः अवलंब करितात.

बँकेतील प्रत्येक सातें बँकेस किफायतशीर ठरते किंवा नाही, हे पाहून त्या प्रमाणांत खात्यावर फी बसविणे अगदी शास्त्रशुद्ध असले तरी व्यवहारांत ते किचकट ठरण्याजोगे आहे. ह्या पद्धतीत प्रत्येक खात्यांतील किती रक्कम बँकेस कर्जे, इत्यादींत गुंतवण्यासाठी उपलब्ध होण्याजोगी आहे, वसूल व्हावयाच्या चेक्सची रक्कम किती आहे, बँकेने रोख रक्कम किती बाळगली पाहिजे, गुंतवलेल्या रकमेवर सरासरी व्याज किती सुटते, इत्यादी बाबींचा काटेतोल विचार करून प्रत्येक खात्याबाबत बँकेस येणारा सर्व आणि खात्यामुळे बँकेस मिळणारे उत्पन्न ह्यांचा हिशेब करून बँकेला आपला चार्ज ठरविताने येणे शक्य असते. अर्थात, ह्या चार्जचा हिशेब करणे बरेच गुंतागुंतीचे काम आहे. आपल्या इकडे अद्याप अशा तऱ्हेचा उपक्रम करण्यांत आलेला नाही. तथापि, बँकांनी हट्टहट्ट व्याजाचे दर उतरवून व किमान व्याजाच्या रकमेची अट घालून आपले सर्व भागविले जाण्याची थोडीफार व्यवस्था केलेली आहे. बँकांनी सवळती वाढवाव्यात, अशी एकीकडे मागणी असताना, वरील प्रकारचे नियम त्यांनी करणे चमत्कारिक दिसते, तरी ते अपरिहार्यच होणार आहे.

परराष्ट्रीय देणीं धेणीं व हिंदी चलन

श्री. वकील ह्यांचीं तीन मासणें

१

हिंदुस्थानांत ब्रिटिश कर्जे उभारा

“ ऑगस्ट १९३९ मध्ये चलनाचा विस्तार १७९ कोटि रुपये इतका होता, तो आतां ६०० कोटि रुपयांवर गेला आहे. उत्पादन ह्या प्रमाणांत सास वाट्टेले नाही. किंमती चढल्या असून त्या आणखी चढत आहेत. रुपयाची किंमत उतरली असून ती आणखी उतरत आहे. चलनाच्या वाढीमुळे मालाच्या साठवणीस उत्तेजन मिळते. पंजाबमध्ये व इतरत्र गहू व इतर धान्यांचा व्यापाऱ्यांनी केलेला साठा व मुंबई-सारख्या ठिकाणांच्या नागरिकांनी घरांतून साठवून ठेवलेले धान्य हे त्याचेंच प्रत्यंतर आहे. कृत्रिम तुटवडा हा त्याचा परिणाम होतो, गरिबांचे हाठ होतात आणि किंमतींचे व पुरवठ्याचे नियंत्रण करण्याचा प्रयत्न सरकारास सुरू करावा लागतो. नोटांचे स्वरूपांत दररोज एक कोटि रुपयांचे नवे क्यसाधन सरकारचे हातीं येते. ह्याचे मोबदल्यांत सरकार सरेदीचे व्यवहार करते व जुन्या चलनांत नवे चलन मिसळून जाऊन बाजारभाव चढतात. गरीब व मध्यम वर्गातील लोकांच्या उत्पन्नाची क्रयशक्ति कमी होते व त्यांचेवर अप्रत्यक्ष कराचा हा बोजा पडतो. ही परिस्थिति सुधारण्याचा उपाय कोणता ? सरकार जो माळ विकत घेते, त्याचे मोबदल्यांत त्यास रुपये द्यावे लागतात, परंतु सरकार ब्रिटिश सरकारचे वतीने बरीच सरेदी करीत असल्यामुळे हिंदुस्थान सरकारचे हातीं पौढांचे चलन येते. त्या ऐवजी, ब्रिटिश व अमेरिकन सरकारांनी आवश्यक तेवढा माळ व सोने हीं घाडलीं तर फारच उत्तम; परंतु हिंदुस्थानांत कर्जे उभारणे व हिंदुस्थानातील ब्रिटिशांचीं येणीं वर्ग करून टाकणे ह्या गोष्टी सध्याच्या परिस्थितीत शक्य होण्याजोग्या आहेत. हिंदुस्थानानें मार्गे इंग्लंडमध्ये माळ सरेदी केला, तेव्हां इंग्लंडमध्ये कर्जे उभारून मालाची किंमत दिली होती. इंग्लंडने अमेरिकेचे देणे देण्यासाठी अशाच रीतीने डॉलर्स उभे केले होते. ब्रिटिश सरकारासाठी हिंदुस्थानांत कर्जे उभारणे, श्रीमंतांवर जादा कर बसविणे, किंमतींचे व मालपुरवठ्याचे कडक नियंत्रण करणे, इत्यादि बाबतींत सरकारास जनतेचे सहाय्य लागेल, हे उघड आहे. ”

२

हिंदुस्थानास अनुकूल व्यापारी करार करतां येण्याचें सामर्थ्य

“ हिंदुस्थानचे इंग्लंडातील येणे युद्धास प्रारंभ झाल्यापासून वाढले आहे. १९३८-३९ मध्ये हिंदुस्थानाचे तेथील देणे ४६९ कोटि रुपये होते ते देऊन टाकण्यासाठी मुख्यतः या वाढत्या येण्याचा प्रथम विनियोग करण्यांत आला. रिझर्व बँकेच्या इश्यू सात्यांत पौढांतील रोखे ठेऊन त्यांचे बदल रुपयांच्या नोटा काढणे हा त्याचा दुसरा उपयोग होय. पौढांतील रोख्यांचे ऐवजी रुपयांतील रोखे निर्माण केल्यामुळे, त्यांचेवरील व्याज हिंदुस्थानांतच दिले जाईल, हा हिंदुस्थानचा फायदा आहे. ग्रेट ब्रिटनमधील किंमतीचे मान १२२ व हिंदी किंमतीचे मान २३८ आहे; तेव्हां सध्याचे हुंडणावट्टीचे व व्यापाराचे नियंत्रण दिले केलें तर रुपयाची पौढांतील किंमत बरीच खाली उतरेल, हे उघड आहे.

इंग्लंडमधील किंमतीचे मान भरमसाट वाढून देण्यांत तेथील सरकार यश मिळवील, असे सध्याच्या अनुभवावरून दिसते. हिंदुस्थानातील सध्याचे चलनविषयक धोरण असेच चालू राहिले तर किंमती वाढत जातील, रुपयाची अंतर्गत किंमत उतरेल, व इंग्लंड आणि हिंदुस्थान ह्यांतील किंमतीच्या मानांमधील तफावत आणखी वाढेल. युद्धसमाप्तीनंतर नियंत्रणे काढून घेतल्यावर, रुपयाची बाहेरील किंमत दासळून जाईल. ब्रिटिश सरकारने हिंदुस्थानांत कर्जे उभारलीं, तर त्यास आपणांस रुपयांचे स्वरूपांत व्याज घ्यावे लागेल व त्यासाठी हिंदुस्थानाकडे माळ पाठवावा लागेल. हिंद-ब्रिटिश व्यापारी कराराचे वेळी, इंग्लंडचे देणे देण्यासाठी हिंदुस्थानास आपला माळ इंग्लंडमध्ये पाठविणे आवश्यक असते, ह्या गोष्टीचा फायदा इंग्लंडला आजवर मिळत गेला; ह्यापुढे ब्रिटिशांना हिंदुस्थानचे देणे देण्यासाठी माळ पाठवावाच लागेल. ह्या गोष्टीचा फायदा आपणास पुढे घेतां येऊन ह्यापुढील करारांत आपणांस विशेष अनुकूल अटी मिळवितां येतील. ब्रिटिशांनी आपले देणे भागविण्यासाठी योग्य त्या मार्गाचा अवलंब झाल्यास आपले फायदे कोणते, हे येथे निदर्शित केले आहे. ”

३

दिसाऊ चलती व श्रीमंती

“ युद्धकाळांत सरकार हेच प्रमुख गिऱ्हाईक असते. कारखानदार व व्यापारी हे सरकारचे केवळ ठेकेदार बनतात. त्यांस किंमत चांगली मिळते. सासगी रीतीने लोकांस माळ विकला, तर त्याहिवेशां ज्यास्त भाव मिळतो. कारखानदार व व्यापारी ह्यांस मोठा नफा मिळतो, त्यांपैकी कांहीं भाग एक्सेस प्रॉफिट टॅक्सच्या स्वरूपांत सरकारकडे परत जातो. तथापि, श्रीमंतांची श्रीमंती वाढतच जाते. अर्थात् ही कागदी स्वरूपाचीच श्रीमंती असते, कारण रुपयाची मालांत व्यक्त होणारी किंमत उतरत गेलेली असते. युद्धविषयक बाबींवर सर्व करण्यास अधिकांत अधिक रकम मिळावी, म्हणून सरकार कर वाढविते व काटकसरीस उत्तेजन देते परंतु कर व कर्जे ह्यांचेपेक्षाहि सरकारचा सर्व वाढला, तर नवीन चलन वाढवून तो सर्व भागविला जातो. हे चलन जुन्या चलनांत मिसळून जाऊन एकूण चलन वाढते व बाजारभाव चढतात. ही प्रवृत्ति युद्ध संपेपर्यंत चालू राहिली म्हणजे नंतर एकदम प्रतिक्रिया होते, गिरण्या बंद पडतात, बाजारभाव पडतात व बेकारी माजते. सध्यांच्या काळांत कांहीं लोकांची श्रीमंती वाढत आहे, परंतु बहुसंख्य लोकांवर प्रतिकूल परिणाम होत आहे. ही कांहीं लोकांची चलतीहि दिसाऊ स्वरूपाची आहे व त्याबाबत संबंद देशाबद्दलचे विधान करतां येत नाही. ”

अमेरिकेच्या युद्धसर्चाचा बोजा

अमेरिकन सरकार सध्या जेवढा सर्व करते, त्यापैकी फक्त २०% सर्व उत्पन्नांतून भागतो आणि बाकीच्या सर्चाचा बोजा कर्जाचे रूपाने पुढे टाकण्यांत येतो. अमेरिकन सरकारचा मामुडी व युद्धविषयक सर्व दररोज दर माणशी १३ डॉलर इतका पडतो; ग्रेटब्रिटनमध्ये तो १३ डॉलर व कॅनडांत १३ डॉलर इतकाच येतो. दर माणशी सर्चाचे प्रमाण ग्रेटब्रिटनमध्ये व कॅनडांत कमी पडत असले, तरी त्या देशांच्या सर्चापैकी अनुक्रमे ४५% व ५५% भाग घरांतूनच भागविला जातो; अमेरिकेंत ते प्रमाण केवळ २०% च आहे.

स्फुट विचार

कासाब्लँकाची परिषद

उत्तर आफ्रिकेत कासाब्लँका येथे प्रेसिडेंट रुझव्हेल्ट व मि. चर्चिल आणि त्यांचे लष्करी तज्ज्ञ यांच्या वाटाघाटी दहा दिवस चालून निरनिराळ्या समरांगणांवर अंगीकारावयाच्या युद्धबंदीविषयी योजना आसण्यांत आल्या. अमेरिकेचे प्रेसिडेंट स्वदेश सोडून एका मध्यवर्ती ठिकाणी मित्र राष्ट्रांच्या प्रतिनिधींशी युद्ध-चर्चा करण्यासाठी गेले हा प्रसंग स्मरणीय गणला गेल्यास त्यांत आश्चर्य नाही. कासाब्लँकाच्या परिषदेस मॉ. स्टालिन व मा. चांकायशेक हेहि उपस्थित व्हावयाचे, पण रशियांत सध्या चालू असलेल्या सोव्हिएटच्या विजयी परंतु आणीबाणीच्या लढाया आणि चीन व पश्चिम आफ्रिका ह्यांचेमधील मोठे अंतर ह्यांच्यामुळे हा योग जुळू शकला नाही असे सांगण्यांत येत आहे. मित्र-राष्ट्रांचे चारी पुढारी कासाब्लँका येथे एकत्र येऊ शकले असते तर ही घटना अपूर्व बनली असती ह्यांत शंका नाही. तरीहि प्रे. रुझव्हेल्ट व मि. चर्चिल आणि त्यांचे सहाय्यार ह्यांच्या चाललेल्या वाटाघाटीचा वृत्तांत मॉ. स्टालिन ह्यांच्या कानांवर सारखा घालण्यांत येत होता असे प्रसिद्ध झाले आहे. त्यावरून १९४३ साली कोठे आणि कसे युद्धधोरण अंमलांत आणावयाचे ह्या बाबतीतल्या योजनांत एकसूत्रता उत्पन्न होण्यासंबंधांत दक्षता बाळगण्यांत आली असल्याचे उघड होते.

परिषदेतील विषय

चालू सालाच्या प्रारंभस युद्धास निर्णायक स्वरूपाचे व मित्र-राष्ट्रांस अनुकूल असे बळण लागले आहे ह्यांत शंका नाही. उत्तर आफ्रिकेतील फ्रेंच वसाहतींचे बाबतीत राजकीय सत्ता व व्यवस्था ह्यांची घडी कशी बसवली जावी ह्याविषयी समाधानकारक निर्णय करणे हा कासाब्लँकाच्या परिषदेचा एक महत्त्वाचा विषय असला पाहिजे. उत्तर आणि पश्चिम आफ्रिका ह्यांमधील मोहीम ब्रिटिशांच्या सहाय्याने पण अमेरिकेच्या नेतृत्वाखाली चालू झाली आणि आजहि तशीच चालली आहे. स्वातंत्र्यवादी फ्रेंच मुत्सद्दी व सेनानी ह्यांस ह्या मोहिमेंत कोणते स्थान असावे ह्याविषयी मध्य-तरी बरीच अनिश्चितता होती आणि इंग्लंडमध्ये त्यासंबंधांत बरीच प्रतिकूल टीकाहि झाली होती. डिगोल व इतर फ्रेंच पुढारी ह्यांचा समझोता स्वता घडवून आणण्यांत कासाब्लँकाच्या परिषदेने यश मिळवले असले पाहिजे आणि इंग्लंड व अमेरिका ह्यांचीहि उत्तर आफ्रिकेच्या बाबतीत एकवाक्यता तीमध्ये झाली असली पाहिजे. रोमेल मार्गे हाटत हाटत ट्युनिशियामध्ये येऊन पोहोचला आहे आणि आतां तेथे चिकाटीने युद्ध होणे अपरिहार्य आहे. आफ्रिकेमधील इटालियन सत्ता आतां संपली असून ट्युनीशिया-शिवाय बाकीचा भूमध्य समुद्राचा दक्षिण किनारा मित्रराष्ट्रांच्या सत्तेखाली आला आहे. ह्या परिस्थितीस हिटलर कसे तोंड देतो हे पहाणे आहे. पेटॉच्या मंत्रिमंडळाचा अस्त होऊन सबंद फ्रान्स देश जर्मनीच्या हातीं आल्याने तिकडची परिस्थिति बदलली आहे आणि तिला अनुलभून हिटलर कोणते डावपेंच लढवतो ह्यावर पश्चिम रणांगणावरील घडामोडी अवलंबून राहणार आहेत. तथापि युरोपमध्ये दुसरी आषाढी चालू करावयाची किंवा कसे आणि ती कोठे चालू करणे सोईस्कर आहे ह्याहि प्रश्नाचा निर्णय कासाब्लँकाच्या परिषदेत झाला असला पाहिजे.

जर्मन अपयश व हानि

लेनिनग्राडपासून खाली कॉकेशसपर्यंतच्या सबंद पूर्वआषाढी-वर रशियन सैन्याने चढाई करून जर्मनीस मार्गे रेटण्यांत यश संपादन केले आहे ते अत्यंत कौतुकास्पद आहे. स्टालिनग्राडची शत्रूच्या कचाट्यांतून पूर्ण मुक्तता झाली आहे आणि तेथे जर्मन फौजा समूह नष्ट झाल्या आहेत. जर्मनीने पादाक्रांत केलेली महत्त्वाची ठिकाणे एकामागून एक रशियन सैन्ये परत घेत आहेत आणि शत्रू भयंकर हानि सोसून सारखा मार्गे हाटत आहे. रशियाचा हा पराक्रम जर्मनीसहि मान्य केल्यावाचून गत्यंतर राहिलेले नाही. व्होल्गा गेली, डॉन नदीवर रशियन सैन्याने वर्चस्व मिळवले आणि रॉस्टॉव्हवर त्याची आतां चाल आहे. हिवाळ्यामध्ये मजबूत ठिकाणांवर विभ्रंति घेऊन पुढे स्टालिनग्राडच्या पलीकडे आपण व्होल्गापार होऊं आणि कॉकेशसमधून पूर्वेकडचा मार्ग मोकळा करूं ही हिटलरची सुस-स्वप्ने जिरली आहेत इतकेच नव्हे तर आपली पिछेहाट कोठे थांबते ह्याची विवंचना त्यास तूर्त लागली आहे. पूर्वेकडून येणाऱ्या रशियन सैन्याच्या पुरांत जर्मन फौज वहावत चालली आहे आणि तिची पिछेहाट अखेर कोठे थांबते हे सांगणे कठिण आहे. जर्मनीचा ह्या रीतीने रशियांत बोजवारा झाला आहे. आफ्रिकेतून इटलीची हकालपट्टी होऊन रोमेलला ट्युनिशियांत पळ काढावा लागला आहे आणि भूमध्य समुद्रांत मित्रराष्ट्रांचे बळ वाढून इटली उषडा पडला आहे. ह्या स्थितीचा कमाळ फायदा कसा घ्यावा ह्याचा विचार कासाब्लँकाच्या परिषदेत झाला असला पाहिजे. तीमधील निर्णयास मूर्त स्वरूप कसे दिले जाते हे लवकरच दिसून येईल. जर्मनी व जर्मनीने पादाक्रांत केलेले युरोपातील प्रदेश ह्यांचेवर ब्रिटिश-अमेरिकन विमानांचे हल्ले जोराने चालू झाले आहेत आणि हिटलर व त्याचे हस्तक ह्यांस जर्मन जनतेची जर्मन अपयश व हानि त्यांचे संबंधांत समजून काढण्याची पंचाईत पडली आहे. कासाब्लँकाच्या परिषदेने तर त्यांस मोठाच धक्का दिला आहे.

हिंदी बँकिंगविषयी ताजे आकडे

नवीन शेड्यूल्ड बँका

डिसेंबर १९४२ अखेरच्या तिमाहीत खालील दोन बँकांचे नांव शेड्यूल्ड बँकांचे यादीत समाविष्ट करण्यांत आले:—

- १ नॅशनल सेव्हिग्न बँक लि., मुंबई.
- २ भारत बँक लि., दिल्ली.

शेड्यूल्ड बँकांची संख्या

	३१-१२-४२	३०-९-४२	३१-१२-४१
एक्सचेंज बँका	१७	१७	१७
इतर शेड्यूल्ड बँका	४७	४५	४५

शेड्यूल्ड बँकांच्या शाखा

	३०-९-४२	३०-३४२	३०-९-४१
इंपीरिअल बँक	३९२	३८९	३९७
पांच प्रमुख बँका	३४९	३४५	३२४
एक्सचेंज बँका	८५	८९	१०३
इतर शेड्यूल्ड बँका	५९७	५८५	५९७
एकूण	१,४२३	१,४०५	१,४२१

शिक्षकांच्या उन्नतीसाठी प्रयत्न

शंकांनिरसन

प्रत्येक सभासदानें सोसायटीमार्फत विमा उतरून तिचे हते सोसायटीने पगारांतून कापून घ्यावे, व परस्पर विमा कंपनीकडे भरणा करावे. यामुळे सभासद हते मरील किंवा नाही ही शंका सोसायटीचे चालकास राहाणारच नाही.

एखाद्या इमसानें ५०१ चा विमा सोसायटीमार्फत उतरला. वार्षिक हता २४ रु. भरला. त्याला सोसायटीकडून ५०० पर्यंत कर्ज मिळाल्यावर तें दहा वर्षे फेडण्याची अट असल्यावर सरासरी दरमहा मासिक हता ९ रु. ८ आणेच पडे. पुढें तो कमी होईल. साधारण २ रु. विमा हता, व्याज २॥ रु. कर्ज हता ४ रु. वर्गणी १ रु. एकूण ९ रु. ८ आ. कर्ज वसूळी होईल. यापुढें ती दरमहा कांहीं अंशांनी कमीच होणार आहे. जास्तीत जास्त मदतीच्या कर्ज फेडीची सवलत सोसायट्यांनी ठेवली तर याहून कर्जफेडीचा हता कमी बसेल. तरी कर्जात कमी १० वर्षे मुदत व जास्तीत जास्त किती असावी हें सोसायट्यांचे चालकांनी नियम करून ठरवावें. प्रत्येक सोसायटीची जशी शक्ती असेल त्याप्रमाणें ठरवावेंत बदल करावा. प्रॉ. फंड ज्यांना नाही असेही शिक्षक विमा योजनेचा स्वीकार करतील तर त्यांनाही ही योजना फायदेशीरच आहे. मुख्य प्राधान्य 'विमा' यासच दिलें जाईल. त्याचे जोरावरच ही योजना आहे. फंडाचा उल्लेख केला गेला आहे त्यामुळे कोणाचा गैरसमज होऊ नये म्हणून मुद्दाम सुलासा केला आहे.

तरी सर्व जिल्ह्यांतील सोसायट्यांनी सदर ठराव येत्या जनरल मिटींगमध्ये पास करून घ्यावा.

एकायाचा पूर्वी कोणत्याही विमा कंपनीत विमा उतरला असेल ती पॉलिसी असाईनमेंट करून हते भरण्याची कबूली सोसायटीस देईल तरीही नवीन विमा उतरण्याची जरूरी नसावी. मात्र नवीन योजना, कर्जफेडीचे हते कमी असल्यामुळे सोसायटीमार्फत आणखी विमा उतरला तरी कोणासच जड जाईल असे वाटत नाही.

भिवंडी

।त्र. गो. साठे

मध

मधाचा औषधी उपयोग फार पुरातन काळापासून प्रसिद्ध आहे, परंतु अन्न ह्या दृष्टीने त्याचें महत्त्व लोकांस असावें तितकें माहित नाही, असें दिसतें. मधमाशांस कांहीं फुलेच विशेष पसंत पडतात व त्यांतील मध त्या गोळा करतात. फुलांच्या विविधते-प्रमाणें त्यांच्या मधाचा रंग व वास हींही वेगवेगळीं असतात. ७ औंस मधाची अन्न ह्या दृष्टीने २॥ पौंड दूध, ८ संत्रा किंवा १० अंडी ह्यांची बरोबरी होते. मधाचे प्रमुख उपयोग साठीलप्रमाणें आहेत : (१) धार्मिक पूजेचे वेळी, (२) नवीन जन्मास आलेल्या मुलाचे शुद्धीसाठी, (३) औषधें त्यांत मिसळून देण्यासाठी (४) सारक म्हणून, (५) डोळे पुण्यासाठी, (६) रक्तशुद्धीसाठी, (७) जिभेवरील फोड बरे करण्यासाठी, इ. टायफॉइड, अतिसार इत्यादि रोगांचे जंतू मधामध्ये जगू शकत नाहींत. मध हें स्वछतेच्या दृष्टीने सर्वांत उत्कृष्ट अन्न आहे. दुधाबरोबर मध घेतल्यास तरतरी वाढते. दमलेला माणूस २ चमचे मध टाकलेलें ग्लासभर पाणी प्याला, तर त्याची शक्ति ताबडतोब परत येते. विशेषतः उन्हाळ्यांत थंड पाण्यांत मध विरघळवून उत्तम सरबत तयार होतें.

दि बँक ऑफ इंडिया लि.

[स्थापना : १९०६]

अधिकृत मांडवल रु. २,००,००,०००
 वसूल झालेले मांडवल रु. १,००,००,०००
 मिसर्ज फंड रु. १,१८,००,०००

मुख्य कचेरी: ओरिएण्टल बिल्डिंग, मुंबई.

मुख्यमधील शाखा: बुलियन एक्सचेंज, कुलाबा, काठबादेरी आणि मलबार हिल.

इतर शाखा: अहमदाबाद (मद्र. मुख्य ऑफिस), अहमदाबाद (एलिस मिज शाखा), अहमदाबाद (स्टेशन शाखा), अंधेरी (मुंबई शेजारी), वांद्रे (मुंबई शेजारी), कलकत्ता (क्राइस्ट स्ट्रीट, मुख्य ऑफिस), कलकत्ता (बडा बजार), कलकत्ता (चौरंगी स्केअर), जमशेदपूर, कराची, नागपूर (किंग्जवे), नागपूर (इनवारी बजार), पुणे, पुणे शहर, राजकोट, सुरत.

लंडन एजन्ट्स: वेस्टमिन्सٹر बँक लिमिटेड.

डायरेक्टर्स: सर जुनीलाल व्ही. मेहता, के. सी. एस्. आय. (अध्यक्ष), श्री. अंबालाल सारामाई, सर जोसेफ के. नाईट, मि. ए. गेडिस, सर कावसजी जहांगिर, बॅरोनेट, के. सी. आय. ई., ओ. बी. ई., मि. दिनशा के. दाजी, श्री. रामनिवास रामनारायण.

करंट डिपॉझिट अकाउंट्स:

दररोजच्या रु. ३०० ते रु. १,००,००० रकमेच्या शिल्लकेवर ३% दराने व्याज दिले जाते. रु. १,००,००० वरील व्याज सास योजनेने दिले जाते. सहमाही असेर व्याजाची किमान रकम ५ रु. पेक्षा कमी साल्यास व्याज दिले जात नाही. कायम, अन्य मुदतीच्या व सेविंग बँक ठेवी योग्य व्याजाने स्वीकारल्या जातात. व्याजाचे दर पत्रद्वारे.

विल्स व सेटलमेंट्सप्रमाणें बँक एक्झिक्यूटिव्ह व ट्रस्टी म्हणून काम करते. सर्व तन्हेचें ट्रस्टीचें काम केले जाते. नियम अर्ज करून मागवावेत.

बँकेसंबंधी नेहमीचा सर्वसामान्य व्यवहार केला जातो.

एजंट:—टी. आर. लालवाणी.

दि बँक ऑफ महाराष्ट्र, लि.

हेड ऑफिस: पुणे शहर.

स्थानिक शाखा: डेकन जिमखाना, पुणे ४.

मुंबई शाखा: दलाल स्ट्रीट, फोर्ट, मुंबई.

अधिकृत व विक्रीस

काढलेले मांडवल : रु. १०,००,०००
 सपलेले मांडवल : रु. ५,८०,७५०
 वसूल झालेले मांडवल : रु. २,९०,३७५
 एकूण सेक्रेट मांडवल : रु. ४५,००,०००

डायरेक्टर्स

प्रो. वा. गो. काळे, अध्यक्ष श्री. मा. म. गुते
 श्री. घों. कृ. साठे श्री. मा. रा. जोशी
 श्री. न. ग. पवार श्री. श्री. गो. मराठे
 श्री. व्यं. वि. रानडे श्री. र. चि. सोहोनी
 श्री. वा. पुं. वदें मि. फ. दो. पदमजी

बँकिंगचे सर्व व्यवहार केले जातात. शेअर व सरकारी रोखे यांची सुरेदीविक्री कसोशीने करून दिली जाते.

G. L. HALBE,
 ऑफिशिएटिंग मॅनेजर.

धान्यपुरवठ्याचा प्रश्न

(१)

(प्रो. काळे ह्यांचे मुंबई येथे रेडिओवर झालेले भाषण, ऑक्टोबर १९४३ रेडिओच्या अधिकाऱ्यांचे परवानगीने उद्धृत केले आहे.)

गेल्या महिन्यांत धान्यपुरवठ्याच्या प्रश्नाने सरकारचे आणि लोकांचे लक्ष जितके वेधले तितके दुसऱ्या कोणत्याही विषयाने क्वचित्च आकर्षित असेल. मुंबईसारख्या मोठ्या शहरांत ठराविक किंमतीने विकणाऱ्या धान्याच्या सरकारमार्फत चाललेल्या दुकानांस गिऱ्हाइकांच्या झुंडीच्या रोजच्या गरजा भागविणे अशक्य होऊ लागून कामकरी व नोकरवर्गीस जरूरीचे धान्य विकत मिळण्याची मारामार पडल्यामुळे चरितार्थ चालविणे अवघड झाले. मध्यम स्थितीतल्या लोकांची परिस्थिति ह्यापेक्षा थोडी बरी असली तरी त्यांसही तांदूळ, बाजरी, ज्वारी मिळणे दुष्कर झाले. सरकारने मुंबई शहराबाहेर धान्य जाण्यावर निर्बंध घातले आणि बाहेरून माल येण्याविषयी सटपट केली. परंतु त्यांनी ठरविलेल्या किंमतीपेक्षा अधिक पैसे देऊन विकत घेणाऱ्या श्रीमान् लोकांस धान्य मिळू शकते त्या अनुभवावरून चोरटे खरेदीविक्रीचे व्यवहार करणारांचे "चोर बाजार" चोहोंकडे विसुरलेले असल्याची सात्री पटू लागली आणि सरकारी नियंत्रण अधिक विस्तृत व कडक झाले पाहिजे अशा सूचना करण्यांत येऊ लागल्या. गहू तर सर्वस्वी दुर्मिळच झाला आणि रोट्या करून विकणाऱ्या लोकांनी आपला धंदा बंद करण्यावांचून स्वतःस गत्यंतर नाही असे जाहीर केले. परंतु त्यांच्या पूर्ण मागणीच्या मानाने शक्यतितकी कणीक पुरवण्याचे आश्वासन सरकाराकडून मिळाल्यामुळे रोटीवाल्यांनी आपला धंदा चालू ठेवण्याचे अखेर ठरविले. हातावरचे पोट असणाऱ्या कामकरी लोकांचा विशेष भरण असेल त्या लहानमोठ्या शहरांत देशभर मुंबई सारखीच स्थिति अनुभवास आली. ह्या शहरी आणि मोठ्या गांवांत धान्य बाहेरून यावे लागत असल्याने त्याचा तुटवडा भासत असल्याचे दिसून येते.

संबंध हिंदुस्थान देश घेतल्यास तांदूळ व गहू व बाकीच्या धान्यांचा मामुली पुरवठा एकूण जनतेची नित्याची गरज भागवण्यास समर्थ झाला पाहिजे अशी स्वाभाविक अपेक्षा आहे. मुंबई प्रांतांत विजापूर जिल्हा आणि इतर कांहीं जिल्ह्यांतले थोडे भाग सोडले असता सरिपाचे पीक चांगले आले असल्याने रबीचा हंगाम कांहीं भागांत प्रतिकूल झाला तरी एकंदरीने धान्याची परिस्थिति असमाधानकारक असू नये. परंतु मुंबई प्रांत धान्याच्या पुरवठ्याच्या बाबतीत नेहमीच थोडाबहुत परावलंबी असतो आणि त्यास आपली मामुली गरज इतर प्रांतांतून धान्य आणून भागवावी लागते आणि ही बाहेरून होणारी आयात मर्यादित झाल्याने ह्या प्रांतांत धान्याची चणचण झाली आहे. आपापल्या लोकांच्या हिताचे रक्षण करण्याच्या हेतूने प्रांतिक व संस्थानी सरकारांनी धान्याच्या निर्गतीवर निर्बंध घातले आणि जिल्ह्यांमध्येही होणारे व्यापारी व्यवहार असेच मर्यादित झाले ह्या कारणाने देशांत किंवा विशिष्ट प्रांतांत उपलब्ध असलेल्या धान्याची जरूरीप्रमाणे वाटणी होण्याच्या मार्गांत अडचणी उपस्थित झाल्या.

ह्या परिस्थितीची चिकित्सा व निदान करतांना कांहीं जणांनी

असे मत प्रकट केले आहे की, सरकारने धान्याच्या किंमती ठरवून टाकल्या आणि त्यांच्या नेआणीवर निर्बंध घातले. ह्या योगाने मामुली व्यापारी व्यवहार बंद पडून चोरट्या खरेदी-विक्रीस वाव मिळाला आणि सामान्य जनतेस सरळ रीतीने माल मिळण्याची पंचाईत झाली. सरकारी नियंत्रण नसते तर नेहमीप्रमाणे व्यापार्यांनी मिळेल तेथून धान्य खरेदी करून आणली असती व अशा रीतीने सामान्य गिऱ्हाइकांची गरज नेहमीप्रमाणे भागली असती. घाऊक व किरकोळ व्यापारी आणि दुकानदार ह्यांस स्वतःच्या पोटापाण्याची काळजी आहेच; आणि युद्धपरिस्थितीतही त्यांनी आपले व्यवहार चालू ठेवून जनतेची सोय पाहिली असती. नियंत्रणाच्या विरुद्ध मांडण्यांत आलेली ही विचारसरणी सशेष आहे हे लक्षांत येणे अवघड नाही. युद्धकाळांत मालाच्या पुरवठ्याचे मामुली मार्ग बंद होतात आणि वहातुकीची साधने नेहमीच्या व्यापारास हवी तशी मिळू शकत नाहीत. लढाऊ उपयोगाच्या जिनसांच्या पुरवठ्यास अग्रस्थान द्यावे लागते आणि सामान्य जनतेच्या गरजांस दुय्यम महत्त्व प्राप्त होते. युद्धसामुग्री इतकी विविध असते आणि ती एवढ्या मोठ्या प्रमाणावर लागते की, तिचे उत्पादन व पुरवठा ह्यांची व्यवस्था विशिष्ट धोरणाने सरकारास करावी लागते आणि त्या मानाने समाजाची शक्ति लढाऊ गरजांस अनुसरून उपभोगांत आणली जाते. अर्थातच जनतेचे रोजचे जीवन आणि व्यवहार युद्धधोरणाने आसल्या गेलेल्या योजनांस जुळते करून घेणे प्राप्त होते. म्हणजेच सरकारचे आर्थिक व्यवहारांचे नियमन व नियंत्रण अपरिहार्य होते असे झाले. आपले धोरण अमलांत आणतांना व्यापारीवर्गाच्या व्यवहारपद्धतीचा शक्य तेवढा उपयोग सरकारने करावा हे आवश्यक व योग्य आहे. साजगी कारखाने, कंत्राटदार व व्यापारी यांच्या मार्फत लढाऊ सामुग्रीचा पुरवठा सरकार करीतच आहे. त्याच रीतीने पुरवठा व किंमती ठरवून देऊन सरकारने देवघेव व्यापारी व दुकानदार ह्यांच्या हाती ठेवल्याने जनता व व्यापारीवर्ग ह्यांची सारखीच सोय होण्यासारखी आहे. गोरगरीब व मध्यम स्थितीतली जनता ह्यांचेसाठी सरकारास स्वतःच्या वियमाने चालवलेल्या दुकानांतून नित्याच्या सावधपदार्थाचा पुरवठा ठराविक किंमतीने करावा लागत आहे यावरून मागणी-पुरवठ्याच्या तत्त्वानुसार मामुली व्यापार व दुकानदारी युद्धपरिस्थितीत चालू देण्यांत किती घोका आहे हे दिसून येईल. गेल्या महिन्यांत कळकत्ता येथे केलेल्या आपल्या भाषणांत व्हाइसरॉय-लॉर्ड लिन्डलेथगो ह्यांनी म्हटल्याप्रमाणे जगातील सर्व देशांत आज पुरवठा व बाजारभाव यांचे नियंत्रण अपरिहार्य झाले असून ह्या देशांत नियंत्रणाचे क्षेत्र व प्रमाण ही वाढवणे आवश्यक वाटू लागले आहे. ह्याच्याही पुढे जाऊन त्यांनी असे सुचविले की, कांहीं जरूरीच्या पदार्थांचा पुरवठा आणि वाटणी ह्यांची जबाबदारीही सरकारला स्वतःच्या शिरावर घ्यावी लागेल.

(अपूर्ण)

पॅसिफिकमधील राष्ट्रांचे संरक्षण

पॅसिफिक महासागरातील राष्ट्रांचे युद्धसमाप्तीनंतर संरक्षण व्हावे, ह्यासाठी त्या महासागरातील महत्त्वाची ठाणीं संयुक्त राष्ट्रांनी आपल्या हाती ठेवली पाहिजेत, असे अमेरिकेतील ऑस्ट्रेलियन मिनिस्टर, मि. टिक्सन, ह्यांनी आपल्या भाषणांत सांगितले.

अर्थशास्त्र

लेखकः—प्रो. वा. गो. काटे व प्रो. द. गो. कर्वे
 वृष्टसंख्या सुमारे ३००, किंमत ३ रुपये
 या ग्रंथात अर्थशास्त्राच्या सर्वसामान्य सिद्धांतांचे विवेचन केले
 आहे.

श्रीराम सिल्क मिल्स लि., बंगलोर

[कंपनीने १९४१ अखेर ६ टक्के डिविडेंड वांटला आहे.]

युद्धसाहित्यपुरवठा-खात्याची परेशूटकरिता
 लागणाऱ्या

रेशमी कापडाची ऑर्डर पुरी करण्यासाठी लागणाऱ्या
 मांडवलाकरिता तूर्त एकूण रु. १ लक्षाच्या रकमेपर्यंत

ठेवी घेणे आहेत

व्याजाचा दर ४॥ ते ६ टक्के. ठेव किमान
 रु. ५०० ची असावी. ठेवीवरील व्याज
 दर सहा महिन्यांनी दिले जाते.

श्रीराम सिल्क मिल्स लि.,
 श्रीरामबाग,
 बसवनगुडी, बंगलोर. } नारायण गोविंद नाईक,
 (माजी अध्यक्ष, व्हेलर चेंबर ऑफ
 कॉमर्स) मॅनेजिंग डायरेक्टर

आमच्या कारखान्यातील माल मुंबईस बॉम्बे स्वदेशी को-ऑपरे-
 टिव्ह स्टोअर्समध्ये व पुण्यास लक्ष्मी रोडवरील रे म्युझिअमच्या
 व्यापार-संवर्धन-गृहात पहा.

**मधुमेहावरील
 औषध**

तीन आठवड्यांचे
 औषधास फक्त रु. ७

— मागविण्याचा पत्ता —

मॅनेजिंग डायरेक्टर, रूरल प्रॉडक्ट्स
 कंपनी लिमिटेड.
 १२३ ए, सदाशिव, पुणे २.

**वक्तशीर आणि मनपसंत काम
 करून देणारे**

मोहन वॉच कंपनी

रेग्युलेशन मोफत

कॉमनवेलथ बिल्डिंगसमोर लक्ष्मी रोड, पुणे १.

'अर्थ' ग्रन्थमाला.

१ बँका आणि त्यांचे व्यवहार
 २ हिंदुस्थानची रिझर्व्ह बँक
 ३ व्यापारी उलाढाली
 ४ सहकार

राहाणेची व भोजनाची उत्तम सोय

फोन नं. ७७९ गणपति चौक,

व्यवस्थापक

N. V. WADNERKAR

Gold & Silver Smith, Jeweller & Engraver.
 Electro-plater & Manufacturer of Sporting
 Trophies, Medals, Cups etc.

- - Raviwar Peth, Saraff Bazar, - -
 POONA CITY.

DECCAN BOOK STALL

Booksellers, Publishers & Subscription Agents
 Fergusson College Road, Poona No. 4

- (1) We stock and supply Educational books, General books & Library books.
- (2) We supply Government of Bombay and Government of India publications.
- (3) We receive Subscriptions to Indian and Foreign periodicals.
- (4) We procure any book published anywhere and supply it at publisher's price.